

Katseohjaus puheterapiassa – Vuorovaikutusta herättelemässä

Puheterapeutti-lehti haastatteli kolmea puheterapeuttia, jotka lähtivät viime vuonna kokeilemaan katseohjauslaitetta eri vaiheissa olevien kuntoutettavien puheterapiassa.

Miten kiinnostuitte katseohjauksesta?

- Validiaan tulee kuntoutusjaksoille paljon vaikea-asteisen ja erittäin vaikea-asteisen aivovamman saaneita nuoria ja aikuisia henkilöitä, joilla ei vielä ole käytössä toimivaa keinoa kontaktinottoon tai kommunikointiin. Koimme, että heille oli haasteellista tehdä puheterapeutista arviointia tai toteuttaa kuntoutusta. Keväällä 2017 osallistuimme Haltijan ja Kajo Apuvälineiden järjestämiin koulutuksiin, joissa molemmissa kerrottiin katseohjauksesta. Lähdimme keskustelemaan heidän kanssaan, voisiko talossa oleville kuntoutujille tehdä katseohjausarvioita, joiden avulla saisimme lisätietoa henkilöiden kommunikointivalmiuksista. Aloitettuaamme kokeilut huomasimme nopeasti, että katseohjausta hyödyntämällä saimme tarvitsemaamme tietoa kuntoutujien kyvyistä.

Miten olette saaneet laitteen käyttööne?

- Alkuun vuokrasimme kyseisen laitteen Kajo Apuvälineiltä. Vuokra-aikana totesimme laitteen toimivaksi ja tarpeitamme vastaavaksi, joten työnantajamme päätyi hankkimaan laitteen.

Millainen katseohjauslaite teillä on käytössä? Kertokaa yleisesti laitteesta sekä siitä, millaisia harjoituksia se sisältää.

- Ennen oman laitteen hankintaa kokeilimme Haltijan ja Kajo Apuvälineiden kanssa useampaa katseohjauslaitetta. Päädyimme Tobii Dynavox I-15 + -laitteeseen, koska laitteessa on helppo kalibrointi ja mahdollisuus tarkkaan säätämiseen. Se tunnistaa katseen luotettavasti ja kompensoi pieniä pään liikkeitä.

- Laitteen mukana tulee automaattisesti Tobiiin oma kommunikaatio-ohjelma, Com-

municator 5. Tämän lisäksi koimme tarpeelliseksi hankkia laitteeseen Tobii Dynavoxin Gaze Viewer-katseentallennusohjelman sekä Smartboxin Look to Learn -ohjelman, jossa harjoitellaan katseen käyttöä ja katseen kohdistamista pelien kautta.

Millaisen asiakasryhmän kanssa olette tehneet kuntoutusta?

- Vaikea- ja erittäin vaikea-asteisen aivovamman saaneiden henkilöiden kanssa.

Millaista kokeilua olette tehneet laitteella; kuntoutusta, arviointia?

- Ensin teimme yksittäisiä kommunikoinnin arviointia eri katseohjauslaitteilla yhteistyössä Haltijan ja Kajo Apuvälineiden kanssa. Arvioinneissa heräsi tarve selvittää kuntoutujan kommunikaation lisäksi hänen vuorovaikutustaan sekä kykyään ylläpitää kontaktia ympäristöönsä. Näin syntyi ajatus tehdä pilottikokeilu, joka toteutettiin syksyllä 2017. Pilotin jälkeen katseohjaus on ollut olennainen osa monien kuntoutujien puheterapiaa.

Miten pilottikokeilu toteutettiin ja kuinka se sujui?

- Katseohjaus-pilotti päädyttiin tekemään yhteistyössä Kajo Apuvälineiden kanssa. Pilottiin valittiin neljä katseohjauksen käytössä eri vaiheissa olevaa kuntoutujaa, jotka olivat Validia Kuntoutuksessa laitospuheterapeutusjaksoilla. Validia Kuntoutuksen kolme puheterapeuttia ja kolme toimintaterapeuttia toteuttivat pilotin. Kajo Apuvälineet kouluttivat meidät laitteen peruskäyttöön.

- Pilotin aikana katseohjausta käytettiin puhe- ja toimintaterapioissa, sekä puhe- ja toimintaterapeutin yhteisterapioissa. Yhteisterapiakerroilla toimintaterapeutti vastasi pääasiassa pilottihenkilön hyvän kehon asen-

non varmistamisesta sekä katseen kohdistumisesta näyttöön. Puheterapeutti puolestaan vastasi vuorovaikutuksen ylläpidosta sekä tapaamiskerralla tehtävien harjoitusten sisällöstä. Sisältöä rakennettiin yhdessä puhe- ja toimintaterapeutin havaintojen perusteella. Kuntoutujan muussa ohjelmassa pyrittiin huomioimaan katseohjausharjoitusten kuormittavuus ja harjoittelutapaamiset pyrittiin järjestämään hänen ollessaan vireimmillään.

- Pilotti oli opettavainen ja uusia ideoita herättävä kokemus. Kaikkien pilottihenkilöiden kanssa saatiin arvioitua vuorovaikutusta sekä heidän kykyään ylläpitää kontaktia ympäristöön. Lisäksi kaikkien kanssa saatiin harjoiteltua katseen käyttöä ja aktivoitua kontaktia ympäristöön, esimerkiksi katsekontaktin otto lisääntyi kaikilla. Kommunikoinnin arviointi sen sijaan todettiin haastavaksi. Tämän arvioimiseksi vaadittaisiin kuntoutujalta enemmän harjaantumista katseohjauksen käyttöön. Terapeutilla puolestaan olisi oltava yksilöllisempiä, monipuolisempia ja motivoivampia arviointikeinoja.

- Pilotin jälkeen päädyimme jatkamaan vuorovaikutuksen arviointia sekä vuorovaikutuksen ja kontaktin ylläpidon kuntoutusta osana laitospuheterapeutusta sekä avoterapiajaksoja. Ajatuksissa on myös yhteistyön tiivistäminen muiden katseohjauksen kanssa työskentelevien toimijoiden kanssa.

Millaisia asiakaskokemuksia laitteen käytöstä on tullut?

- Kokemukset ovat olleet pääasiassa positiivisia. Kuntoutujat ovat esimerkiksi aktivoituneet eri tavalla kontaktiin huomattavasti, että he pystyvät tekemään asioita katseen avulla. He ovat myös huomanneet kykenevänsä osallistumaan vuorovaikutus- ja kommunikointitilanteisiin katseohjauslaitteen avulla. Läheisiltä on tullut palautetta kuntoutujien uudenaikaisesta aktivoitumisesta se-

Kuntoutuajat ovat esimerkiksi aktivoituneet eri tavalla kontaktiin huomattavasti, että he pystyvät tekemään asioita katseen avulla.

kä keskittymiskyvyn kohentumisesta. Eniten negatiivista palautetta on tullut siitä, että valmiit peliohjelmat on suunniteltu nuoremmille käyttäjille.

Mitä ajattelette laitteen käytön mahdollisuuksista tulevaisuudessa? Onko laite tulevaisuudessa osa puheterapeutin työkalupakkia?

- Pilotin jälkeen olemme käyttäneet laitetta yhä useamman kuntoutujan kanssa, kun ymmärryksemme laitteen tarjoamista mahdollisuuksista on lisääntynyt. Erityisesti subakuutissa vaiheessa olevien kuntoutujien kohdalla voimme tehdä puheterapeutin arvon aiempaa monipuolisemmin ja varhaisemmin. Nykyään kuntoutujan puheterapia voi painottua katseohjauksen käytön harjoitteluun.

- Näemme katseohjauksella tehtävän puheterapian olevan tulevaisuudessa nykyistä yleisempää, sillä siinä on paljon vielä käyttämättä potentiaalia. Valmis suomenkielinen materiaali on tällä hetkellä hyvin vähäistä, joten työsarkaa riittää.

Mitä muuta haluaisitte kertoa laitteesta ja sen käytöstä lukijoille?

- Olemme kokeneet laitteen hyvin helppokäyttöiseksi. Tämän vuoksi kannustamme kaikkia rohkeasti kokeilemaan sen käyttöä tilaisuuden tullen!

KUVA EEVA-MARIA BROTHERUS

Look to learn-ohjelman katseen kohdistamisen harjoitus

KUVA EEVA-MARIA BROTHERUS

Kuvassa vasemmalta oikealle: Minna Ahola, Elisa Johansson ja Eeva-Maria Brotherus

KUVA AKI-PEKKA SINIKOSKI

Katseohjauslaitteen käytön harjoittelu puheterapiassa